ปริมาณสารสัมพันธ์ - Stoichiometry (ส่วนที่ 1)

ความสัมพันธ์ของปริมาณต่างๆ ในสูตรเคมี

ในสูตรเคมีใดๆ จะบอกข้อมูลต่างๆ ของปริมาณ 1 หน่วยสูตรเคมี ดังนี้

1. **จำนวนอนุภาค(อะตอม โมเลกุล และ ไอออน)** ที่เป็นองค์ประกอบในสูตรเคมี

เช่น สูตรเคมี คือ H_2O

- จำนวนโมเลกุล จากสูตรเคมี = 1 โมเลกุล-H_2O
- จำนวนอะตอม จากสูตรเคมี = 2 อะตอม-H , 1 อะตอม-O
- จำนวนไอออน จากสูตรเคมี = *(ไม่มี เพราะ H_2O เป็นสารประกอบโคเวเลนต์)*

แบบฝึกหัดที่ 1. *จงแจกแจงองค์ประกอบของอนุภาคใน 1 หน่วยสูตรเคมีที่กำหนดให้*

สูตรเคมีของสาร	ประเภท	หน่วย	อะตอม ใน 1 หน่วยสูตรเคมี		ไอออน ใน 1 หน่วยสูตรเคมี	
	ธ/สปก		$ห_{อะตอม}$	องค์ประกอบ	$ห_{ไอออน}$	องค์ประกอบ
1. O						
2. O_2						
3. O^{2-}						
4. I_3^-						
5. MgF_2						
6. N_2O						
7. $KMnO_4$						
8. $C_7H_6O_3$						
9. $FeO.Fe_2O_3$						
10. $[Fe(CN)_5CO]^{3-}$						
11. $Ca(OH)_2$						
12. $(NH_4)_3PO_4$						
13. $K_3[Fe(CN)_6]$						
14. $Na_2CO_3.7H_2O$						

2. **<u>มวลโมล่าร์ของสูตรเคมี (Molar mass : M)</u>** ที่เป็นองค์ประกอบในสูตรเคมี

เช่น สูตรเคมี คือ **H_2O** *(กำหนดให้ มวลอะตอม ของ H=1 และ O=16)*

- มวลโมล่าร์ = 2 g-H/mol-H_2O , 16 g-O/mol-H_2O
  = 18 g-H_2O/mol-H_2O

เช่น สูตรเคมี คือ **CO_2** *(กำหนดให้ มวลอะตอม ของ C=12 และ O=16)*

- มวลโมล่าร์ = 12 g-C/mol-CO_2 , 32 g-O/mol-CO_2
  = 44 g-CO_2/mol-CO_2

เช่น สูตรเคมี คือ **$KMnO_4$** *(กำหนดให้ มวลอะตอม ของ K=39 , Mn=55 และ O=16)*

- มวลโมล่าร์ = 39 g-K/mol-$KMnO_4$, 55 g-Mn/mol-$KMnO_4$, 64 g-O/mol-$KMnO_4$
  = 39 g-K^+/mol-$KMnO_4$, 119 g-MnO_4^-/mol-$KMnO_4$
  = 158 g-$KMnO_4$/mol-$KMnO_4$

<u>แบบฝึกหัดที่ 2.</u> *จงแจกแจงองค์ประกอบของมวลสูตรเคมีใน 1 หน่วยสูตรเคมีที่กำหนดให้*

สูตรเคมีของสาร	มวลโมล่าร์สูตรเคมี	มวลโมล่าร์ ของอนุภาคที่เป็นองค์ประกอบใน 1 หน่วยสูตรเคมี
1. O		
2. O_2		
3. O^{2-}		
4. I_3^-		
5. MgF_2		
6. N_2O		
7. $KMnO_4$		
8. $C_7H_6O_3$		
9. $FeO.Fe_2O_3$		
10. $[Fe(CN)_5CO]^{3-}$		
11. $Ca(OH)_2$		
12. $(NH_4)_3PO_4$		
13. $K_3[Fe(CN)_6]$		
14. $Na_2CO_3.7H_2O$		

ความสัมพันธ์ของ โมล กับ ปริมาณต่างๆ ในสูตรเคมี

โมล (mole หรือ mol) คือ ปริมาณของอนุภาคของสารหนึ่งๆ ที่มีจำนวน เท่ากับ จำนวนอะตอมของ C-12 ที่มีมวล 12 กรัม

อนุภาคใดๆ 1 โมล-หน่วย = 6.02×10^{23} หน่วย
= มวลเป็น กรัม ของหน่วยนั้น

แก๊ส 1 โมลโมเลกุล = ปริมาตร 22.4 ลิตร ของแก๊สอุดมคติที่สภาวะมาตรฐาน (0 °C , 1 atm)

$$\text{ปริมาณเป็น โมล-หน่วย} = \frac{\text{จำนวนของหน่วยนั้นๆ}}{6.02 \times 10^{23}}$$

ความสัมพันธ์ของ โมล กับ จำนวนอนุภาคของสารเคมี

$$\text{mol} = \frac{\text{จำนวนโมเลกุล}}{6.02 \times 10^{23}} = \frac{\text{จำนวนอะตอม}}{\text{ห}_{\text{อะตอม}} \times 6.02 \times 10^{23}} = \frac{\text{จำนวนไอออน}}{\text{ห}_{\text{ไอออน}} \times 6.02 \times 10^{23}} = \frac{\text{mol-อะตอม}}{\text{ห}_{\text{อะตอม}}} = \frac{\text{mol-ไอออน}}{\text{ห}_{\text{ไอออน}}}$$

ความสัมพันธ์ของ โมล กับ หน่วยอื่นๆ ของสารเคมี

$$\text{mol} = \frac{g}{Mm} = \frac{d.V_{(l)}}{Mm} = \frac{PV_{(g)}}{RT} = \frac{V_{(g\text{-STP-L})}}{22.4} = \frac{V_{(g\text{-STP-mL})}}{22400} = \frac{CV_{(aq\text{-ml})}}{1000}$$

<u>แบบฝึกหัดที่ 3.</u> *เรื่อง การคำนวณเกี่ยวกับ mole*

1. โพรเพน C_3H_8 88 กรัม มีกี่อนุภาค *(C=12 , H=1)*

2. K^+ 1.505 $\times 10^{23}$ ไอออน คิดเป็นน้ำหนักกี่กรัม *(K=39)*

3. NO_2 22400 ลิตรที่ STP มีกี่อะตอม *(N=14 , O=16)*

4. NH_3 8.5 กรัม มีกี่โมเลกุล *(N=14 , H=1)*

5. NH_3 3.01 x 10^{23} โมเลกุล มีกี่ลิตร ที่ STP *(N=14 , H=1)*

6. NH_3 2.4 x 10^{23} อะตอม มีกี่กรัม *(N=14 , H=1)*

7. NH_3 34 กรัม มีกี่โมลอะตอม *(N=14 , H=1)*

8. CO_2 132 กรัม มีกี่โมลอะตอม *(C=12 , O=16)*

9. CO_2 176 กรัม มีกี่อะตอม *(C=12 , O=16)*

10. CO_2 1.8×10^{23} อะตอม มีกี่ลิตรที่ STP *(C=12 , O=16)*

11. CO_2 3.01×10^{23} โมเลกุล มีกี่กรัม *(C=12 , O=16)*

12. $CuSO_4.5H_2O$ 499 กรัม มี S กี่อะตอม *(M_m=249.5)*

13. $CuSO_4.5H_2O$ 499 กรัม มี O กี่อะตอม *(M_m=249.5)*

14. $CuSO_4.5H_2O$ กี่กรัม จึงมี H อยู่ 3.01×10^{20} อะตอม *(M_m=249.5)*

15. CH_3COOH 180 กรัม มีกี่โมเลกุล *(M_m=60)*

16. CH_3COOH 4.8×10^{23} อะตอม มีกี่กรัม *(M_m=60)*

17. $C_6H_{12}O_6$ 90 กรัม มีกี่โมเลกุล *(M_m=180)*

18. S_8 1.6×10^{-2} โมล มี S กี่อะตอม

19. แก๊สมีเทน(CH_4) 5 โมล จะมีปริมาตรกี่ลิตรที่ STP

20. แก๊สมีเทน(CH_4) 1.5 โมล จะมีมวลกี่กรัม *(C=12 , H=1)*

21. สารประกอบ $CaF_2.3Ca_3(PO_4)_2$ จำนวน 10.08 กรัม จะมีออกซิเจนอยู่กี่อะตอม *(Ca=40 , F=19 , P=31 , O=16)*

22. $KAl(SO_4)_2.12H_2O$ ถ้ามี Al อยู่ 1.27×10^{23} อะตอม จะมี S อยู่กี่อะตอม

23. กรดซัลฟิวริก 49 กรัม มี H, S และ O อย่างละกี่อะตอม ตามลำดับ

24. สารประกอบ $Mg_3(PO_4)_2$ ที่ประกอบด้วย P เท่ากับ a อะตอม มีมวลกี่กรัม *(Mg=24 , P=31 , O=16)*

25. คริปตอนฟลูออไรด์ KrF_x ประกอบด้วยฟลูออรีน 0.749 g ต่อ KrF_x 5.93×10^{21} โมเลกุล จงหาค่า x *(F=19)*

26. $C_6H_{12}O_6$ 18 กรัม จะมี C อยู่กี่กรัม *(C=12 , H=1 , O=16)*

27. NaCl มี Na อยู่ 5.52 กรัม จะมี Cl อยู่กี่กรัม *(Na=23 , Cl=35.5)*

กำหนดให้ *Fe=56 , O=16*

28. $FeO.Fe_2O_3$ หนัก 23.2 กรัม จะมี O กี่กรัม

29. $FeO.Fe_2O_3$ หนัก 23.2 กรัม จะมี Fe^{2+} กี่กรัม

30. $FeO.Fe_2O_3$ ประกอบด้วย Fe^{3+} 0.84 กรัม จะมี FeO กี่กรัม

<u>แบบฝึกหัดเสริมประสบการณ์ แนวข้อสอบแข่งขัน</u>

1. *(ENT-ตุลา 42)* **กรดซัลฟิวริก 49 กรัม มี H, S และ O อย่างละกี่อะตอม ตามลำดับ** *(H=1 , O=16 , S=32)*

1. 3.01×10^{22} , 6.02×10^{22} , 1.20×10^{23}
2. 3.01×10^{22} , 1.20×10^{23} , 6.02×10^{22}
3. 6.02×10^{22} , 3.01×10^{22} , 1.20×10^{23}
4. 6.02×10^{22} , 1.20×10^{23} , 3.01×10^{22}

2. *(ENT-ตุลา 43)* **ข้อใดถูก** *(H=1 , C=12 , N=14 , O=16 , Na=23 , S=32 , Cl=35.5)*

	สูตรเคมี	น้ำหนักสาร	จำนวนโมเลกุล	ชนิดของสารประกอบ
1.	NO_2	2.3	0.05×10^{23}	โควาเลนต์
2.	$N(CH_3)_3$	1.18	1.2×10^{22}	โควาเลนต์
3.	NaCl	5.85	2×10^{22}	ไอออนิก
4.	H_2SO_4	4.9	0.10×10^{23}	ไอออนิก

3. *(ENT-ตุลา 41)* **พิจารณาข้อความเกี่ยวกับแอมเฟตามีน ซึ่งมีสูตร $C_9H_{13}N$**

ก. แอมเฟตามีนหนัก 0.135 กรัม มีจำนวนโมเลกุล 6.02×10^{20}

ข. แอมเฟตามีน 2.5 โมล มีมวล 270 กรัม

ค. แอมเฟตามีน 8 โมเลกุล มีมวล $1.080 \times 1.66 \times 10^{-21}$ กรัม

ข้อใดถูก *(H=1 , C=12 , N=14)*

1. ก และ ข เท่านั้น
2. ก และ ค เท่านั้น
3. ข และ ค เท่านั้น
4. ก ข และ ค

4. *(วิชาสามัญ 55)* **พิจารณาแก๊สต่อไปนี้ (กำหนดให้ มวลอะตอมของ H=1 , He=4 , Ne=10 , C=12 , O=16)**

ก. ออกซิเจนจำนวน 6.02×10^{22} โมเลกุล

ข. คาร์บอนไดออกไซด์ มวล 22.0 กรัม

ค. ฮีเลียม 1.0 โมล

ง. คลอรีน มวล 106.5 กรัม

จ. นีออน จำนวน 7.02×10^{23} อะตอม

แก๊สใดมีปริมาตรมากที่สุดที่ STP และถ้าให้แก๊สทั้งหมดในข้อ ก และ ข้อ ง ทำปฏิกิริยากัน จะได้ Cl_2O หนักกี่กรัม

	แก๊สที่มีปริมาตรมากที่สุด (dm^3)	น้ำหนัก Cl_2O กรัม
1.	ข	8.7
2.	จ	8.7
3.	ค	17.4
4.	ง	17.4
5.	ก	34.8

5. **พิจารณาข้อมูลต่อไปนี้**

ก. ฟอสฟอรัส 0.602×10^{23} อะตอม

ข. เลด(II)ไนเตรต 82.76 กรัม

ค. ก๊าซ HCl 4.48 dm^3 ที่ STP

ง. โพแทสเซียมไอออน 1.8×10^{23} ไอออน

การเรียงลำดับจำนวนโมลของสารเป็นไปตามข้อใด *(P=31 , Pb=207 , N=14 , O=16 , H=1 , Cl=35.5 , K=39)*

1. ข > ง > ค > ก
2. ง > ข > ค > ก
3. ค > ง > ข > ก
4. ข > ง > ก > ค

6. *(ENT ปี 2540)* **พิจารณาแก๊สต่อไปนี้ที่สภาวะมาตรฐาน**

ก. แก๊ส HCl 2.8 ลิตร

ข. แก๊ส NO 6.02×10^{22} โมเลกุล

ค. แก๊ส CO หนัก 3.5 กรัม

ง. แก๊ส NH_3 11.2 ลิตร

ข้อใดผิด *(H=1 , C=12 , N=14 , O=16 , Cl=35.5)*

1. แก๊ส HCl มีจำนวนโมลเท่ากับแก๊ส CO
2. แก๊ส NO มีจำนวนโมเลกุลน้อยที่สุด
3. แก๊ส CO มีปริมาตรเป็น 1.25 เท่าของแก๊ส NO
4. แก๊ส NH_3 เป็นแก๊สที่มีความดันน้อยที่สุด

7. *(ENT-มีนา 43)* **เปรียบเทียบสารบริสุทธิ์ต่อไปนี้**

ก. น้ำตาลกลูโคส ($C_6H_{12}O_6$) หนัก 18 กรัม

ข. กรดแอซีติก ($C_2H_4O_2$) หนัก 15 กรัม

ค. กลีเซอรอล ($C_3H_8O_3$) หนัก 23 กรัม

ง. เลด(II)ไนเตรต ($Pb(NO_3)_2$)หนัก 33.1 กรัม

ข้อใดถูกต้อง *กำหนดให้ C=12 , H=1 , O=16 , Pb=207 , N=14*

1. น้ำตาลกลูโคสมีจำนวนโมเลกุลเท่ากับจำนวนโมเลกุลของกรดแอซีติก
2. กรดแอซีติกมีจำนวนโมเลกุลเท่ากับ 1.5×10^{22}
3. กลีเซอรอลมีจำนวนโมเลกุลเป็น 2.5 เท่าของจำนวนโมเลกุลของน้ำตาลกลูโคส
4. เลด(II)ไนเตรตมีจำนวนไอออนเท่ากับ 1.20×10^{23}

8. *(ENT-มีนา 47)* **สารข้อใดในปริมาณที่กำหนด มีน้ำหนักของออกซิเจนมากที่สุด** *(H=1 , C=12 , N=14 , O=16 , P=31)*

1. P_4O_{10} หนัก 2.84 กรัม
2. แก๊ส NO_2 ปริมาตร 2.24 ลิตรที่ STP
3. แอสไพริน($C_9H_8O_4$) จำนวน 0.01 โมล
4. เอทานอล(C_2H_5OH) ความหนาแน่น 0.8 กรัมต่อลูกบาศก์เซนติเมตร ปริมาตร 3 ลูกบาศก์เซนติเมตร

9. *(ENT-มีนา 42)* **ข้อความต่อไปนี้ ข้อใดผิด** *(H=1 , C=12 , Cl=35.5)*

1. มวลของแก๊ส 22.4 dm^3 ที่ STP มีค่าเท่ากับมวลโมเลกุลคิดเป็นกรัม
2. แก๊สคลอรีน 1 โมล จะมีจำนวนอะตอมเท่ากับเลขอาโวกาโดร
3. ทองคำ 1 โมล จะมีจำนวนอะตอมเท่ากับ 6.02×10^{23} อะตอม
4. C_2H_2 26 กรัม จะมีจำนวนโมเลกุลเท่ากับ H_2 2 กรัม

10. พิจารณาก๊าซต่อไปนี้ที่สภาวะมาตรฐาน

ก. ก๊าซ H_2S 2.8 dm^3

ข. ก๊าซ N_2 1.204×10^{23} โมเลกุล

ค. ก๊าซ SO_2 หนัก 16 g

ง. ก๊าซ NH_3 11.2 dm^3

ข้อใด<u>ถูกต้อง</u> *(H=1 , S=32 , N=14 , O=16)*

1. ก๊าซ H_2S มีจำนวนโมลเท่ากับก๊าซ SO_2
2. ก๊าซ N_2 มีจำนวนโมเลกุลมากที่สุด
3. ก๊าซ SO_2 มีปริมาตรเป็น 1.25 เท่าของก๊าซ N_2
4. ก๊าซ NH_3 เป็นก๊าซที่มีความดันน้อยที่สุด

11. *(PAT ก.ค. 53)* **B-10 จำนวน 1 อะตอม มีน้ำหนักประมาณกี่กรัม**

1. 1.66×10^{-23}
2. 6.02×10^{-23}
3. 1.66×10^{-24}
4. 6.02×10^{-24}

12. *(PAT มี.ค. 53)* **แก๊สไนโตรเจนไดออกไซด์ จำนวน 6.02×10^{20} โมเลกุล มีมวลและปริมาตรที่ STP เท่าใด** *(N=14 , O=16)*

1. 0.046 กรัม 0.022 ลิตร
2. 0.092 กรัม 0.045 ลิตร
3. 0.460 กรัม 0.224 ลิตร
4. 0.920 กรัม 0.448 ลิตร

13. *(PAT ก.ค. 53)* **สารตัวอย่าง 10 กรัม มี $Ba(OH)_2$ เป็นองค์ประกอบ นำมาทำปฏิกิริยากับกรดดังสมการ**

$$Ba(OH)_2(aq) + H_2SO_4(aq) \longrightarrow BaSO_4(s) + 2H_2O$$ *(Ba=137 , S=32 , O=16)*

นำตะกอน $BaSO_4$ ไปเผาได้ BaS หนัก 3.38 กรัม ร้อยละของ Ba ในสารตัวอย่าง เท่ากับเท่าใด

1. 2.7
2. 13.7
3. 27.4
4. 34.2

14. *(PAT ก.ค. 52)* **นำผงซักฟอกชนิดหนึ่งหนัก 0.620 กรัม มาเผาจนร้อนแดงเพื่อทำลายสารอินทรีย์แล้วนำมาเติมกรด HCl ที่ร้อนจำนวนมากเกินพอ เพื่อเปลี่ยนธาตุฟอสฟอรัสให้เป็นกรด H_3PO_4 ซึ่งสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายผสม Mg^{2+} และ NH_4^+ เพื่อให้ตกตะกอน $MgNH_4PO_4.6H_2O$ เมื่อนำตะกอนไปเผาจะเหลือของแข็ง $Mg_2P_2O_7$ หนัก 0.222 กรัม ธาตุฟอสฟอรัสในผงซักฟอกชนิดนี้มีปริมาณร้อยละเท่าใด** *(H=1 , N=14 , O=16 , Mg=24 , P=31 , Cl=35.5)*

1. 5
2. 10
3. 15
4. 20

15. *(PAT ต.ค. 55)* **ของผสมระหว่าง $BaCl_2$, NaCl และ $Ba(NO_3)_2$ หนัก 19 กรัม ถูกนำมาละลายในน้ำแล้วทำให้สารละลายมีปริมาตร 100 cm^3 แบ่งสารละลายออกเป็น 2 ส่วนเท่าๆ กัน แล้วนำไปทำการทดลองดังนี้**

I. นำสารละลายส่วนที่ 1 ไปหยด สารละลาย H_2SO_4 เข้มข้น 1 M ปริมาณมากเกินพอ ได้ตะกอนขาวหนัก 3.495 กรัม

II. นำสารละลายส่วนที่ 2 ไปหยดสารละลาย $AgNO_3$ เข้มข้น 1 M ปริมาตร 110 cm^3 จะเกิดตะกอนขาวอย่างสมบูรณ์

จากข้อมูลข้างต้น มี $BaCl_2$, NaCl และ $Ba(NO_3)_2$ อย่างละกี่โมลในของผสมหนัก 190 กรัม

(เลขอะตอม N=14 , O=16 , Na=23 , S=32 , Cl=35.5 , Ag=108 , Ba=137)

1. 0.01 , 0.2 , 0.02
2. 0.05 , 1 , 0.1
3. 0.1 , 2 , 0.2
4. 0.2 , 4 , 0.4

ส่วนเฉลยคำตอบ

อยากให้น้องๆ ฝึกทำก่อนดูเฉลยคำตอบนะครับ

เฉลยมีเพียงแต่ ตัวเลือกที่ถูกต้องเท่านั้น ไม่มีเหตุผลประกอบคำตอบนะครับ

มีปัญหาสงสัยในผลเฉลยข้อไหน ติดต่อสอบถามได้ที่

Facebook : **คุณครู น้องป๊อป**

ข้อ	ตอบ	ข้อ	ตอบ	ข้อ	ตอบ	ข้อ	ตอบ	ข้อ	ตอบ
1.	-	2.	2	3.	2	4.	4	5.	2
6.	4	7.	3	8.	2	9.	2	10.	3
11.	1	12.	1	13.	3	14.	2	15.	3